

VILIJĄ CELIEŠIENĖ

Kauno technologijos universitetas

AKADEMINIO JAUNIMO KALBOS KULTŪRA

Gimtoji kalba, kaip dėstomasis dalykas, aukštojoje mokykloje (beje, kaip ir vidurinėje) nėra tokia pati disciplina kaip kiti dalykai. Studentų kalbos įgūdžiai tobulinami ne tik per kalbos kultūros paskaitas ir pratybas, jiems įtakos turi ne tik kalbos kultūros (kaip disciplinos) studijų turinys, kalbos kultūros dėstytojų kvalifikacija, profesiniai sugebėjimai. Gimtąją kalbą turi tobulinti ir kalbinius įgūdžius plėtoti visa aukštosios mokyklos aplinka, visi tos aplinkos veiksniai (akademines bendruomenės santykis su kalba; aukštosios mokyklos leidinių, skelbimų ir kitų viešųjų raštų kalba; mokslinės bibliotekos, katedrų metodinių kabinetų veikla; akademinio meno kolektyvų veiklos sąlytis su kalba ir kt.). Jei akademines aplinkos kalba bus prasta, specialusis kalbos mokymas mažai ką padės. Siekdama kelti savo

šalies kultūrą aukštoji mokykla turi rūpintis bendruoju kalbos ugdymu, kad studentai taptų ne tik gerais specialistais, bet ir išsilavinusiais, kultūringais, mokančiais tinkamai vartoti bendrinę kalbą inteligentais¹.

Peržiūrėjus, kokia yra Kauno technologijos universiteto ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto spaudos, jų leidžiamų laikraščių ir laikraštėlių kalba², net be didesnės analizės matyti, kad juose daug kalbos klaidų, net tokių, kurios įrašytos į didžiųjų klaidų sąrašus. Vartojama nemaža senųjų semantizmų: *Būtina plėtoti studentų savivaldą, įjungti (=įtraukti) juos į studijų tobulinimo ir fakulteto valdymo procesą; Be to, merginos dar nebuvo pilnai (=visiškai) atsigavusios po pirmosios dvikovos; Šią problemą taip pat pakėlė (=nagrino) prezidento patarėjas dr. A. A.; Jei susidomėjote – sekant čia (=kitame) numeryje skaitykite apie maitinimą stovykloje, nuvykimą, kainą; Gerai žinome, kad be vis tampa presnio (=glaudesnio) mūsų organizacijų bendradarbiavimo gerų rezultatų tikėtis negalėtume.*

Randama ir naujųjų skolinių, kuriems jau sukurti ar surasti lietuviški atitikmenys: *Reikia užpildyti anketą ir nunešti ją į AIESEC ofisą (=būstinę, biurą, įstaigą); Kai pirksit maistą supermarketuose (=prekybos centruose), pasiteiraukite, ar ta parduotuvė turi nario kortelę; Bet tai jau marketingo (=rinkodaros) specialistų reikalas. Labai dažni skoliniai *biznis* ir *biznesmenas*. Pamirštami nuo seno vartojami lietuviški žodžiai *verslas* ir *verslininkas*.*

Neatsikratoma nuolat taisomų linksnių ir prielinksnių konstrukcijų vartojimo klaidų. Daugeliu atvejų taisytinus veiksmožodinių daiktavardžių vietininkas: *Norėdama dalyvauti programoje, tu turi būti 18–26 metų amžiaus, turėti galiojantį vairuotojo pažymėjimą, patirties vaikų auklėjime (=vaikų auklėjimo patirties); Konferencijoje analizuojamos studentams aktualios temos: [...] skandinavų patirtis mokslo ir pramonės integravime (=integruojant mokslą ir pramonę), jauno specialisto socializacija įmonėje ir kt.* Vietoj bendra ties vartojamas veiksmožodinių daiktavardžių naudininkas: *Projekto*

¹ Žr. Alaunienė Z. *Bendrosios kalbos ugdymo rekomendacijos aukštosios mokykloms*, Vilnius, 2001, 4.

² Medžiaga šiam straipsniui rinkta iš Kauno technologijos universiteto ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto studentų spaudos, magistrantų darbų.

tikslas – suformuluoti rekomendacijas ES reglamento įdiegimui (=reglamentui įdiegti); Lėšos skiriamos kiekvieno Lietuvos studento mokymosi sąlygų pagerinimui (=sąlygoms pagerinti). Netinkamai vartojamas polinksnis pagalba: Skambinti galima metant monetas ir kortelės pagalba (=kortele); Vienas iš variantų būtų matematiką dėstyti kompiuterių pagalba (=naudojant kompiuterius); Susitikime taip pat buvo aptartos valstybės finansuojamos programos, kurių pagalba (=pagal kurias) jauni žmonės kaimiškiose seniūnijose būtų įtraukti į aktyvią pilietinę veiklą.

Prie senųjų klaidų prisideda prasto vertimo iš anglų kalbos klaidos, nemokėjimas suformuluoti lietuviško sakinio, tarptautinių žodžių reikšmės nesuvokimas, logikos stoka. O neretai matoma ir nepagarba kalbai (kartais net savotiškas tyčiojimas).

Šios ydos būdingos ir magistrantų, studijuojančių vadybą, verslą, rinkodarą ir įvairių sričių administravimą, darbams. Imkime porą ištraukų iš šių darbų:

1. *Grynos paslaugos turi mažai apčiuopiamų savybių, kurias vartotojai gali patikrinti prieš jas pirkdami. Tiekėjai siekia suteikti paslaugoms apčiuopiamų savybių, kad sumažintų vartotojo neužtikrintumą ir paskatintų apsisprendimą jų pasinaudojimui. Paslaugų apčiuopiamumas atsiranda iš trijų šaltinių – apčiuopiamų prekių, kurios eina su paslauga, fizinės aplinkos, kurioje gaminama ir vartojama paslauga (pastatų išorė, interjeras, personalo išvaizda), apčiuopiamo paslaugos patvirtinimo.*

2. *Išskyrus priežastis, įtakojančias tiesiogines užsienio investicijas, reikėtų paminėti ir mokslinėje literatūroje minimas tiesioginio užsienio investavimo teorijas, kuriose akcentuojamos tam tikros veiksmų grupės, kai multinacionalinės įmonės apsisprendimą investuoti užsienyje dažniausia lemia motyvai, apibūdinantys tam tikrą veiksmų kompleksą.*

Atrodo, tarsi tyčia rašoma taip, kad teksto negalėtų suprasti specialiųjų mokslų nėjęs žmogus. Taigi pabandykime vieną (antrąjį) pavyzdį „išversti“ į žmonių kalbą³. Užsienio investicijos priklauso nuo įvairių priežasčių. Tos priežastys ne įtakoja, o lemia tai, ar bus investuota, ar ne. Norint prisivilioti investuotojų, reikia nepaminėti teorijas, o gerai jas išstudijuoti ir pritaikyti Lietuvoje. Kas gi ta multinacionalinė įmonė? Skaitant paaiškėja, kad tai tarptautinė įmonė. Au-

torius nežino, ką reiškia sudurtinio žodžio dėmuo *multi-*. O kas tie *veiksniai*, lemiantys įmonės apsisprendimą? Pasirodo, kad tai *priežastys*. O kaip suprasti pasakymą *motyvai, apibūdinantys tam tikrą veiksmų kompleksą*? Motyvai neapibūdina. Jeigu aš noriu investuoti užsienyje, bet matau savo verslui nepalankias sąlygas, tai ir yra pagrindinis motyvas, kodėl neinvestuoju: ne motyvai ką *apibūdina* – jie kyla iš tikrovės pažinimo.

Tokio beprasmiško kalbėjimo pilni magistrantų rašinių tekstai. Netgi kompiuterijos terminų stoka nekelia tokio pavojaus kalbai, kokį kelia mąstymo skurdas, logikos stoka, paprasčiausias neraštingumas.

Savigarbos stoką rodo ir tai, kad bendrinę kalbą ima stelbti jaunimo (ir akademinio) žargonas. Iš dalies žargonas yra neatskiriama studentų šnekamosios kalbos dalis, suteikianti jų kalbai gyvumo, emociškumo, spalvingumo. Tačiau pernelyg dažnas žargonybių vartojimas pavirsta įpročiu, kurio sunku išvengti ir kitoje socialinėje aplinkoje. A. Paulauskienės nuomone, lietuvių kalbos dvasiai žargonas yra svetimas, sunku net išsivaizduoti, kad žargonybės galėtų virsti normaliais bendrinės kalbos žodžiais⁴. Šnekamojoje kalboje žargoną galima pateisinti kaip bendrinės kalbos užribio reiškinį, bet nepateisinama, kad juo leidžiami laikraščiai ir tuo net didžiuojamasi. Štai Kauno technologijos universitete leidžiamo laikraščio „Njuspeipio“ (ko vertas vien pavadinimas!) leidėjai (KTU studentų atstovybė RAFES) taip apibūdina savo kalbą: „Kalbu studentišku „slengu“ ir nenoriu dalyvauti lietuvių kalbos rašinių konkursuose (dėstytojai bei kalbininkai, nepykit, bet jau tokia tiesa)“. Tai lyg savotiškas iššūkis (ar patyčia?), kad iš jo nieko dora neverta laukti. Deja, tai darosi populiariu (ir ne vien tarp studentų, bet ir tarp moksleivių). Štai kokia kalba jis rašomas:

Esu geras pavyzdys, kaip turi atrodyti šperos; nunešk visus mano numerius per egzą ar kolį, ir dėstytojas tikrai turės ką veikti; Dabar tūsams gali tikti tik mini restorano patalpos; Jei kas ir sutinka duoti plotą ar pan., tai nesulaukę piniginių naudos kitą kartą nerizikuos sėsti į minusą; Dėstytojai turbūt su nostalgija prisimena anuos gerus laikus, kai visi studžiai tvarkingai rugsėjį į auditorijas suplaukdavo; Žiniasklaidą studijuojanti chebrytė vasarą išmovere pas Hansus (t. y. į Vokietiją) praktikos atlikti.

³ Pirmąjį pavyzdį autorė palieka vertinti patiems skaitytojams. – Red.

⁴ Paulauskienė A. *Lietuvių kalbos kultūra*, Kaunas: Technologija, 2001, 75.

O štai to paties laikraštėlio „rišlus tekstelis“ (rašybos ir skrybės klaidos ištaisytos):

Va yra toks d i e l a s. Gyvenu sau jaunas žmogus ir net nenutuokiu, kas vyksta s m a g i o j Lietuvos (pavyzdžiui, Lietuvos jūrų kolegijoj)... Įdomu, kaip t e n u i s s t u d ž i a i savo dieneles leidžia. Neiškenčiau, m e č i a u z v a n k a Ruslanui <...>, pasirodo, ž m o g è n a s k a tik iš jūros parlingavęs, kupinas įspūdžių. Pats sakosi, kad f a i n a i p a b u vęs, plaukiojęs palei Mauritanijos krantus. Laive sukiojasi 80 ž m o n i ū, kurie ten vis kokį nors d i e l a s u k a. Žiūrėkit, vienas ant tiltelio žuvėdras skaičiuoja, kita b u f e t a v a dirba. Žiū vienas iš musulmonų b i č ū, kurie laive į b a m b a l i u s šlapinasi (atseit, jiems to daryt k i t u r religija neleidžia), keikia, kodėl anie atsiklaupę, vis į saulę a t s i s u k e, žodžius č i ū d n u s o r a n leidžia (meldžiasi t i p o)⁵.

Šio žargonizmų pilno teksto sakinių sandara gal ir taisyklingesnė už magistrantų rašinių tekstą, tačiau n u o s t a t a taip viešai rašyti – n e p a t e i s i n a m a.

Kodėl niekiname savo kalbą? Kur su tokia žargoniška puskalbe nueisime? Nekelkime klausimo, ar išnyks mūsų kalba. Kelkime kitus klausimus: kokia ji bus, ar ji galės aptarnauti visas mūsų gyvenimo ir veiklos sritis, ar išliks jos funkciniai stiliai ir kokie jie bus?

Gauta 2003 05 21

ACADEMIC YOUTH'S SPEECH CULTURE

Summary

Academic publications and spoken language of MA students, which are discussed in the article, abound in non-standard vocabulary, mistakes of translation from English, inaptitude of formulating Lithuanian sentences, unknown meaning of international words, lack of logic etc. The language of students tends to improve; their linguistic skills exert enormous influence on the higher education institution itself as well as all of its education elements (modal programmes of language culture studies, academic community relation with language, the language of the school's/university's publications, announcements and other public scripts, academic culture etc.) and predetermines interaction between all of these elements.

⁵ Cituojamų ištraukų teksto retinimai yra autorės – V. C.